DONELAIČIO ŽEMĖ

LEIDŽIA
KRISTIJONO DONELAIČIO
DRAUGIJA
Laikraštis įsteigtas 1992 m.

2014 m.
gruodis
Nr. 1 (212)

Konferencija apie Kristijono Donelaičio asmenį ir kūrybą Prūsijos knygos kultūros kontekste

Kristijonas Donelaitis
1714 - 2014

Lietuvos mokslų akademijoje š. m. rugsėjo 25-26 d. įvyko tarptautinė mokslinė konferencija „KRISTIJONO DONELAIČIO EPOCHOS KNYGOS KULTŪRA DAUGIATAUTINĖJE PRŪSIJOS VISUOMENĖJE“, skirta KRISTIJONO DONELAIČIO 300 metų gimimo jubiliejui. Konferencijos idėją, pasak rengėjų, pasiūlė Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija, poeto minėjimo kompleksinės programos kūrėja, o įgyvendino Vilniaus universiteto ir Lietuvos mokslų akademijos mokslininkai.

Iki šiol K.Donelaičio kūryba daugiausia tyrinėta literatūros bei kalbos kryptimis, todėl konferencijose dominuodavo šiomis temomis skaityti pranešimai. Dabar įvykusi konferencija sietina su knygotyra plačią prasme ir vadintina pirmąja tarpdisciplinine, o konferencijos svarbiausias orientyras buvo poeto laikotarpio Prūsijos knygos kultūra ir jos kūrėjai. Pranešimų autoriai gilinosi į poeto dvasines ir kūrybines vertybes, jų šaltinius, senuosius Prūsijos laikų leidinius ir vėlesnius vertimus į įvairų tautų kalbas. Siekiant atskleisti kontekstą, kuris padėtų giliau suvokti K.Donelaičio asmenybės originalumą ir reikšmę, konferencijoje skaityti ir lyginamieji pranešimai apie žymius XVIII a. kitų tautų kūrėjus.

Ši konferencija moksliniu požiūriu tarp skirtų poeto sukakčiai buvo viena reikšmingiausių. Joje pranešimus skaitė Lietuvos, Vokietijos, Italijos, Lenkijos, Latvijos, Norvegijos, Suomijos, Rusijos universitetų mokslininkai. Per dvi dienas išklausyti 26 pranešimai. Vieną jų, labai įdomų, **„Donelaičio pasaulio ir žmogaus samprata: antikinės ir protestantiškosios natūrfilosofijos kontekstai“** perskaitė Vilniaus universiteto prof. dr. **Dainora Pociūtė-Abukevičienė.** Malonu, jog autorė savąjį pranešimą sutiko pristatyti „Donelaičio žemėje“.

*Paradoksalu, tačiau nepaisant to, kad Donelaičio **Metai** yra poetinė natūrfilosofijos variacija, apie Donelaičio gamtos filosofijos principus pasakyta nedaug, šiuo aspektu kūrinys beveik nenagrinėtas,* – rašo profesorė. *Nors gamtos pasaulio vaizdavimas, šalia socialinės Prūsų Lietuvos kaimo paradigmos, yra pagrindinė **Metų** tema, Donelaičio gamtos suvokimo ir gamtos filosofijos principai niekuomet nebuvo aptarti ar įvertinti. Tokį paradoksą galima iš dalies pateisinti tuo, jog **Metai** – grožinės literatūros kūrinys, o be jo pats autorius nėra palikęs kokių nors interpretacijai parankesnių apmąstymų gamtos filosofijos tema.*

Donelaitis poetiniu keturių metų laikų vaizdavimo ciklu iliustruoja klasikinės, Aristotelio susistemintos natūrfilosofijos tradiciją, laikydamasis nuoseklios harmonijos ir tikslingumo paradigmos bei gamtos ir žmogaus gyvenimo ciklo paralelės.

Šiame pranešime aptarti klasikinės aristotelinės gamtos filosofijos principai ir jų protestantiškoji transformacija, kurią pagrindė vokiečių humanistas Philippas Melanhthonas (1497–1560), laikomas pirmuoju protestantų filosofijos aristotelininku. Jo darbai ir komentarai natūrfilosofijos, antropologijos ir moralinės filosofijos srityse buvo paremti Aristotelio filosofija, o jo edukacinė reforma, kuria vadovavosi visi liuteroniškieji universitetai (tarp jų ir Karaliaučiaus) – gamtos filosofijos studijoms teikė ypatingą vietą. Skirtingai nei Lutheris, kuris gamtos mokslus ir teologiją laikė nesuderinamais dalykais, Melanchthonas, kaip liuteronų konfesijos pagrindų kūrėjas, skatino gamtos filosofijos vystymą ir integravo gamtos mokslų studijas į savo edukacinę sistemą. Šalia išganymo idėjos, esminės visiems Reformacijos teologams, Melanchthonas iš kitų Reformacijos teologų išsiskyrė tuo, jog pripažino pasaulio racionalumą ir suvokiamumą. Sekdamas Augustinu, Melanchthonas gamtą aiškino kaip Dievo apsireiškimo veidrodį. Ši optimistinė metafizika vėliau buvo būdinga Kopernikui, Galilėjui, Baconui ir kai kuriems Apšvietos mąstytojams.

Pranešime aptarta ir gamtos filosofijos tradicija pietistiniu Karaliaučiaus laikotarpiu. Pietistiškos pakraipos Karaliaučiaus profesoriai, tokie, kaip Francas Albertas Šulcas bei Danielius Heinrichas Arnoldas, su kurių mokymu Donelaitis tiesiogiai susipažino, buvo aristotelizmo ir melanchtoniškosios tradicijos optimizmo šalininkai.

Be to, pranešime analizuojamos tam tikros Donelaičio kūryboje išryškėjančios vertybinės ir estetinės nuostatos, nulemtos aptartų racionalių gamtos filosofijos principų.

Konferencijoje skaitytus pranešimus su autorių įžvalgomis apie lietuvių poeto santykį su ano meto visuomenine epocha ir naujais duomenimis jo asmenybei bei kūrybai pažinti ketinama išspausdinti konferencijai skirtame leidinyje.

Pranašavimai prieš rytą

Nijolė Gudynaitė

Skiriu Kristijonui Donelaičiui

Ana Regina, ryt manęs nebebus.
Liks tik mano padirbti klavyrai,
Mikroskopai ir termometrai.
Dar ilgai ves vaisius mano sodas.
Bet ilgiausiai gyvens Žodis.
Mano žodis. Kai kirvarpos
Suvarpys klavyrus, kai neveiks
Termometrai ir sulaukės mano
Obelys, o mūsų, lietuvninkų,
Žemę užgrobs kitakalbiai,
Net tada gyvens mano Žodis.
Lik sveika. Tik neverk. Pasimelsk...

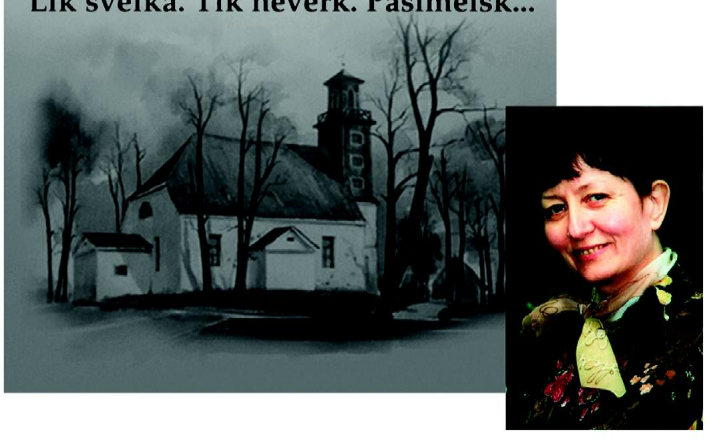

Donelaitis tapo dar artimesnis

Trejus metus Keturvalakiai vienijo gausų K. Donelaičio kūrybos mylėtojų būrį *Vytauto Paliulio nuotrauka*

Prasmingu ir gražiu renginiu baigėsi Vilkaviškio rajono Keturvalakių mokyklos-daugiafunkcinio centro ir miestelio bendruomenės trejus metus (2011-2014) vykdytas projektas „Donelaičio Lietuva“, skirtas lietuvių literatūros pradininko 300-osioms gimimo metinėms. Pabaigę Projektą matome, kad moksleiviams, dalyvavusiems jame ar bent jo renginiuose, Kristijonas Donelaitis, jo kūryba ir jo padangė tapo artimesni – tai svarbiausia. Mes, jų mokytojai, aktualindami praeitį, siejome ją su dabartimi ir ateitimi, suvokdami, jog vaiko niekada nesudominsime tuo, kas nedomina mūsų, suaugusiųjų. Nors formaliai Projektas pabaigtas, donelaitianos bei apskritai poeto žemės tematika neišsemiama, todėl labai norėtųsi, kad pradėtas darbas tęstųsi savaime. Nebūkime nuobodūs ir supraskime pedagogo misiją, tada visiems šiandieninėje mokykloje bus įdomu. Sekime Donelaičio idėjomis ir atminkime, kad „...reikia Dievu pasitikėti, bet rankų sudėjus nesėdėti“.

Nukelta į 3 psl.

Vokiečių baltistų vainike – 50

***Leonas Stepanauskas**, Berlynas*

Vokietijos mokslinis baltistų susivienijimas „Baltistenkreis zu Berlin“ (pagal skaičių jau net 115-a konferencija) į nuosavus pusamžio žingsnius atsigręžė artimoje giminystėje su Kristijono Donelaičio iškiliu 300-uoju gimtadieniu.

Pirmą kartą po Antrojo pasaulinio karo, 1964 metais, buvo susirinkta toje pačioje vietoje – Humboltų universitete, gražioje Berlyno Unter den Linden gatvėje. O tai buvo svarbūs metai. Tarptautiniame UNESCO kalendoriuje, kaip žinome, jie irgi buvo siejami su lietuvių būrų poeto Donelaičio gimtadieniu, tuomet 250-uoju. Senųjų baltų kalbų bei kultūrų (šiandien tai Lietuva, Latvija) tyrinėtojams rūpėjo po visa naikinančio karo atgaivinti ir aktyvinti mokslo šaką, kuri daugiau kaip prieš du šimtmečius net ėmė skleistis vokiečių mokslo dirvoje. Štai dabar galima pasidalinti mintimis apie tai, kas per penkiasdešimt metų nuveikta.

Vokiečių baltistų pirmininkas prof. Raineris Eckertas (vienas nedaugelio susirinkusiųjų, kaip jaunas mokslininkas dalyvavęs pirmoje konferencijoje) išsamiame pranešime charakterizavo tolimą sunkų laikotarpį. Vokietija buvo padalinta. Vakarų Vokietijoje universitetai, įvairios mokslo institucijos greitai atsikūrė. Bet pirmiausia visiems rūpėjo šalies ekonominis atkutimas. Baltistika mažai ką galėjo prie to pridurti. Todėl senajai filologijos mokslo šakai atstovavo vien aukštojo mokslo mokyklose išsibarstę pavieniai mokslininkai, atėję daugiausia iš slavistikos arba germanistikos. Rytinėje Vokietijos dalyje, tuomet vadinamoje Vokietijos Demokratine Respublika, mokslo įstaigos lygiavosi vien į Sovietų Sąjungos atitinkamus pavyzdžius. Neįstengiant paneigti baltistikos mokslo svarbos, nors tai priminė 1940 metais okupuotų Baltijos šalių kultūrų savitumą, 1964 metais Prahoje vykusioje vienoje svarbiausių Slavistikos mokslo konferencijų nutarta kurti savas, taip vadinamas „Baltų-slavų ryšiams tirti komisijas“. Aišku, stipriai priglaustas prie Slavistikos kamieno. Dar tais pačiais metais tuo pasinaudota Berlyno Humboltų universitete.

Vardas mokslininko, kuris, grįžęs iš šiek tiek daugiau teisių baltistikai suteikusios Pragos konferencijos, jau tų pačių metų pavasarį bendraminčius pakvietė į pirmąją konferenciją, buvo profesorius Viktoras Falkenhahnas (1903-1987). Tai slavistas-polonistas, tačiau iš visos širdies dar ir baltistas, jau tuomet Berlyno universitete dėstęs lietuvių kalbą. Būrelis profesorių supusių studentų, vėliau dirbę ar dar ir tebedirbą įvairiose šalies aukštosiose mokyklose, žinojo, kad jų mokytojas – legenda. Profesorius V. Falkenhahnas buvo paskutinysis Antrojo pasaulinio karo pelenais paversto senojo Karaliaučiaus universiteto lietuvių kalbos dėstytojas ten dar gyvavusiame Lietuvių kalbos seminare.

Čia svarbu įterpti, ką 115-osios vokiečių baltistų konferencijos dalyviai apie savo pirmąjį pirmininką daugiau žinojo... Pavyzdžiui, tai, kad Viktoro Falkenhahno mokslinė karjera pradėta išliekamąją vertę turinčia monografija apie lietuviškosios raštijos pradininką, pirmąjį Biblijos į lietuvių kalbą vertėją Joną Bretkūną (1536-1602). Šis mokslo darbas iki dabar laikomas XVI amžiaus Mažosios Lietuvos enciklopedija. O žinant, jog daug svarbių baltistikos lobių žuvo Antrojo pasaulinio karo liepsnose, galima pasidžiaugti ir tuo, kad daugelis baltistikai brangių tekstų, kaip patikimos citatos, liko jauno mokslininko disertacijoje, 1941 metais pasirodžiusioje ir kaip monografija. Dar ir minties šuolis! Viktoras Falkenhahnas paskutiniaisiais gyvenimo metais – jau kaip rašytojas! – grįžo prie savo užmojų pradžių pradžios. Novelėse (jų net dvi dešimtys) pavaizdavo J. Bretkūną, jo meilę seniesiems aisčiams. Gaila, kad tik keletas šių novelių paskelbta Lietuvos literatūrinėje spaudoje. Talentingo vertėjo germanisto dr. J. Kiliaus darbą nutraukė mirtis.

Vokiečių mokslinio baltistų susivienijimo „Baltistenkreis zu Berlin“ (taip pasivadinta po Vokietijos susivienijimo) šiandieninis vadovas prof. R. Eckertas kalbėjo ir apie pamatinius baltistų darbus, kurie atlikti per pusamžį dažnai ranka rankon su kitų šalių kolegomis. Profesorius pabrėžė, kad dabar svarbiausi baltistikos mokslo centrai veikia laisvose pačių baltų šalyse – Lietuvoje ir Latvijoje. Visgi ir Vokietijoje esama nemažai svarbių užduočių. Juk vien savi archyvai (federacinėje valstybėje jų istorija įvairi) vilioja neatskleistomis galimybėmis. Kaip tiktai vienoje iš konferencijos dalių susilaukta ir išsamaus papildymo: ilgametis Vokietijos Valstybinės bibliotekos darbuotojas dr. Genadi Vasilevičius pateikė sąrašą saugyklų, kur galima daug ko tikėtis. Pirmiausia – tai Vokietijos Valstybinė biblioteka, įkurta 1661 metais. Mokslo pasaulyje ji garsėja, pavyzdžiui, Europoje didžiausiu senų istorinių žemėlapių skaičiumi. Archyvų stropus skaitmeninimas plečia naudojimosi galimybes.

Konferencijoje pasidžiaugta, kad Vokietijai susivienijus svarbiu baltistikos židiniu tapo ir Greifsvaldas, kuriame aukštoji mokykla įkurta 1456 metais. Pajūrio miesto universitete dabar veikia Baltistikos institutas (mažas fakultetas arba nemaža katedra). Čia baltistikai pamatas padėtas dar sunkiais praėjusio šimtmečio metais, kai imta megzti Greifsvaldo ir Vilniaus universitetų partnerystę. Dėl to pagarbiai tariamas vilniškio rektoriaus matematiko prof. J. Kubiliaus vardas. Susivienijusios Vokietijos sąlygomis tuometinė užuomazga išaugo į tikrą jaunų baltistų kalvę. Aišku, malonu žinoti, kad Baltistikos instituto Greifsvalde pirmuoju direktoriumi buvo šiandieninis mokslinio baltistų susivienijimo „Baltistenkreis zu Berlin“ vadovas prof. R. Eckertas. Pasidalinta ir rūpesčiais, nes šios mokslo įstaigos ateitis priklausys nuo ateities ekonominių sąlygų, nes dėl krizės grėsmių vis mažiau skiriama lėšų.

Jubiliejinėje konferencijoje referuota ir apie tai, kad jau po pirmojo vadovo profesoriaus V. Falkenhahno atsisakyta siauro „mokslinio“ uždarumo. Taigi ir šiandien remiamasi iš Lietuvos atsivežta (tiksliau – iš Anykščių) išmintimi, jog būtina išeiti ir... už savo parapijos ribų. Išsaugotos vokiečių baltistų konferencijų programos liudija, kad nuo pradžių pradžios bendraujama su įvairių kultūros šakų atstovais. Pavyzdžiui, praėjusio amžiaus viduryje baltistai bendradarbiavo su mokslininku ir poetu Hermanu Buddensiegu iš Heidelbergo, tuometėje Vakarų Vokietijoje. Gabus vyresnio amžiaus darbštuolis, jau garsėjęs A. Mickevičiaus poemos „Ponas Tadas“ vertimu į vokiečių kalbą, savo gyvenimą apvainikavęs dar ir nauju K. Donelaičio „Metų“ vertimu (vieninteliu dvidešimtajame šimtmetyje), taip priartindamas mūsų poetą vokiečių skaitytojui. H. Buddensiego lietuvių būrų poeto svarbiausio kūrinio vertimas buvo išleistas ir Miunchene, ir Leipcige. Prie Miuncheno leidinio poetas-vertėjas dar pridūrė platų aprašymą, kas ir kaip jį paskatino atrasti Donelaitį...

Įdomu, kad ir mūsų dar taip jauname dvidešimt pirmajame šimtmetyje užsižiebė gera žinia: atsirado tarp pačių vokiečių baltistų panašią į Donelaičio biografiją turintis žmogus – ilgametis evangelikų kunigas, mokslininkas ir poetas, – kuris dar kartą ėmėsi versti „Metus“. Kaip jis pats sakė, mokėdamas visas TRIS Donelaičio „Metų“ vertėjui būtinas kalbas. Tai kalbą, iš kurios verčiama (lietuvių), kalbą į kurią verčiama (vokiečių), pagaliau ir nepakartojamą paties Donelaičio kalbą. Vienoje baltistų konferencijų vertimas jau teigiamai įvertintas. Darbas atiduotas į lektorių, taip čia vadinami leidyklų redaktoriai, rankas. Tokių pusamžį trunkančios vaisingos vokiečių baltistų susivienijimo bendravimo su rašytojais ir menininkais veiklos pavyzdžių esama ir daugiau. Antai, prisimintas ir vokiečių istorinių romanų kūrėjas H. J. Zierke, taip pat... baltistas.

Tokiais atvejais, kai žvelgiama į praeitį, reikšmingomis tampa ir išsaugotos istorinės nuotraukos. Štai ką byloja viena jų, parodyta baltistų jubiliejinės konferencijos dalyviams. Joje Berlyno traukinių stotyje *Ostbahnhof* (Rytų stotis) pasitinkami aiškiai mieli svečiai. Jų daug. Tai vilniškis vyrų choras „Varpas“ su savo tuometiniu chorvedžiu A. Krogertu, 1965 metų birželyje berlyniečiams atvežęs lietuviškų dainų. Už svečių sutikimą atsakingas žmogus regimai labai susijau-

⇨

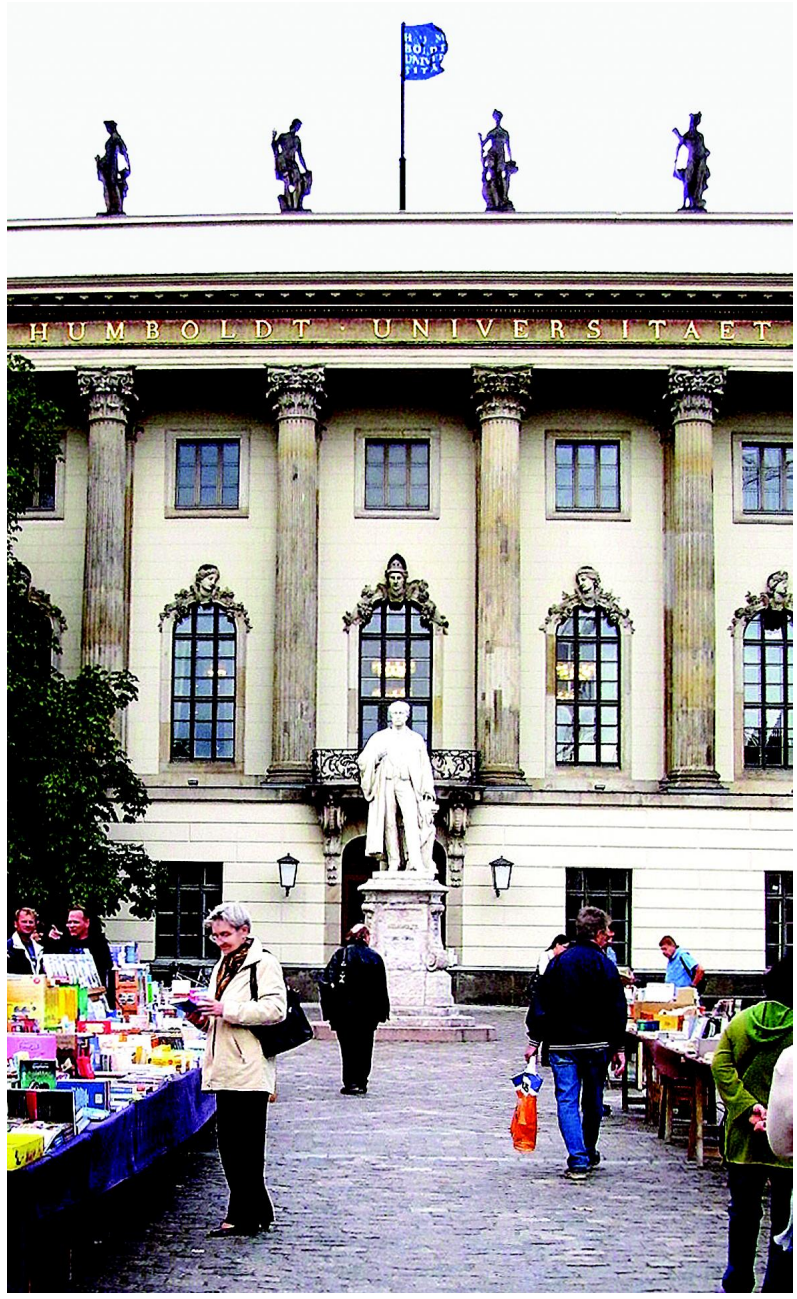

Humboltų universitetas Berlyne, kuriame 1964 m. susikūrė Vokietijos mokslinis baltistų susivienijimas „Baltistenkreis zu Berlin“. Prie bukinistų stalo su Gėtės raštų tomeliu rankose – Janina Čepulytė-Lukoševičienė, viena iš „Donelaičio žemės“ leidėjų

Ši nuotrauka jau buvo išspausdinta DŽ, bet straipsnio autoriaus pageidavimu spausdinama pakartotinai, nes, pasak jo, geriausiai reprezentuoja garsųjį Vokietijos universitetą

Prof. Viktoras Falkenhahnas 1965 m. birželyje Berlyno *Ostbahnhof* stotyje pasitinka garsųjį vilniškį vyrų chorą „Varpą“. Tarp pasitinkančiųjų priešais Profesorių – šio straipsnio autorius, tuomet Rytų Berlyno radijo korespondentas Leonas Stepanauskas. Mikrofonas - jo žmonos Marlenos rankose

Dovana Mažajam Tolminkiemiui

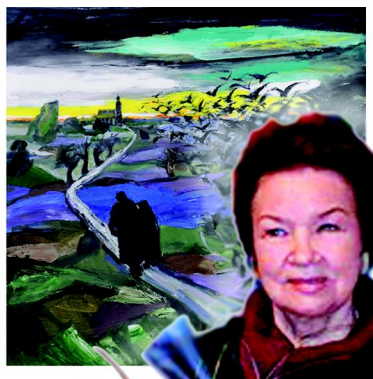

Skaitytojas paklaus: visi žinome Kristijono Donelaičio Tolminkiemį, o kurgi tasai Mažasis?! Marijampoliečiai atsako: Pas mus, „Kur bėga Šešupė...“, visai netoli nuo jos krantų. Tokį malonybinį vardą Marijampolėje įgijo pilka evangelikų liuteronų konfesijos bažnytėlė, ne didesnė už tą, kurią senajame Tolminkiemyje lankome jau anapus mūsų valstybės vakarų sienos. Juk prieš tris šimtmečius ten gyveno ir kunigavo poemos „Metai“ kūrėjas. Marijampolėje irgi veikia 1835-1841 metais statyti liuteronų evangelikų maldos namai su nemaža sovietmečio išniekinimų „našta“, kaip ir K. Donelaičio statyta Tolminkiemio bažnytėlė. Teisė susigrąžinti pastatą šeimininkams atgauta tik Lietuvai vėl tapus nepriklausoma šalimi. Be abejo, visa tai lėmė, kad Donelaičio draugijos vietinis skyrius su jo pirmininke Vida Mickuviene šią vietą pasirinko tinkamą lietuvių būrų poetui pagerbti. Pirmiausia čia už surinktas aukas šalia bažnyčios pastatytas poemos „Metai“ kūrėjo Kristijono Donelaičio skulptūrinis atvaizdas, prie kurio su marijampoliečiais nusifotografavo net Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė viešėdama Marijampolėje.

O dabar galima pasakoti ir apie gražią dovaną, kurios pasižiūrėti ateina ne tik marijampoliečiai, bet ir miesto svečiai. Pravėrę svetingos bažnyčios duris jie iš karto pamato pavergiantį platų tapybos kūrinį. Tai triptikas, kuriame pavaizduotas senasis Donelaičio Tolminkiemis. Pirmajame paveiksle šviesių spalvų žaismėje keliu į t e n... eina vienas šalia kito du pastebimai artimi žmonės. Viduriniame, triptiko širdyje, it medalione, juos matome iš arti. Tai Kristijonas Donelaitis ir poeto žmona Ana Regina. Trečiajame – tos pačios dvi figūros, bet taip pat eina į t e n... Tik šio paveikslo spalvinėje gamoje dominuoja tamsūs, liūdni atšvaitai... Triptikas tapybos kalba atspindi poeto požiūrį į žmogaus gyvenimą, tapatų gamtos – metų ar dienos – kaitos vyksmui.

Šio kūrinio autorė **Filomena Linčiūtė-Vaitiekūnienė** vieną pavasario pavakarę buvo atvažiavusi dalyvauti donelaitikai skirtame renginyje bei įteikti savo dovaną. Menininkė, kilusi iš tolimos Žemaitijos, tarsi pabrėžė – Donelaitis jungia mus visus. Aišku, panorėta, kad svarbiausia donelaitikos renginio kaltininkė taip pat liktų atmintyje, todėl šalia kūrinio, jau dabinančio bažnyčios sieną, spausdinamas ir dailininkės portretas.

Tą patį vakarą – šių metų gegužės 6 d. – įsižiebė ir literatūrinė dalis. Išgirstos ištraukos iš poemos „Metai“, lituanistų pasakojimai apie K. Donelaičio asmenybę, jo darbus. Aišku, taip pat ir apie poeto žmonos pasiaukojimą poeto gyvenime. Tai ji, Ana Regina, nuo kaimo kunigo Donelaičio pečių sau užsikrovė visus sunkius ūkinius rūpesčius ir galiausiai lemtingai rūpinosi jo literatūrinio palikimo išsaugojimu.

Visa tai, kas čia pasakojama, lyg ir graži pradžia. Netrukus, jau šių Donelaičio metų liepos 13-sios vakarą, Mažojo Tolminkiemio svetinga pastogė vėl pilna... Tai dar vienas įsimintinas renginys su gražia muzikine dalimi. Bažnyčios choras atliko Donelaičio laikotarpį primenančias melodijas, o marijampolietė moksleivė smuikininkė Taurinta Klesevičiūtė dar papildė... Bet svarbiausia vakaronės dalis – vilniškės knygų leidyklos Santara pakartotinai lietuvių kalba išleistos knygos – vokiečių istorinių romanų rašytojo H. J. Zierkes novelių rinkinio „Ana Regina važiuoja į miestą“ pristatymas. Taip atiduodama skola K. Donelaičio gyvenimo palydovei, kuri iki šiol tarsi buvo likusi šešėlyje. Beje, skoningai išleistos knygos abu viršelius (skirtingai nuo pirmosios laidos) puošia dailininkės F. Linčiūtės-Vaitiekūnienės triptiko vaizdai.

Dar reikia pridurti paaiškinimą apie Mažojo Tolminkiemio vardo kilmę. Jį marijampoliečiai nusižiūrėjo iš žiniasklaidos, sužinoję, kad Berlyno Humboltų universitete vykstančiose vokiečių baltistų konferencijose, kur šiais metais nuolatos referuojama apie K. Donelaičio 300-ajam jubiliejui skirtus renginius Lietuvoje bei kitose šalyse, primygtinai minimas ir lietuvių sūduviečių įnašas. Dėl to ir vieta Marijampolėje, kur tai vyksta pavadinta: Mažuoju Tolminkiemiu. Svečias iš Vokietijos – vokiečių mokslinio baltistų susivienijimo „Baltistenkreis zu Berlin“ valdybos narys ryšiams su baltų šalimis žurnalistas Leonas Stepanauskas (prieš daug metų patsai buvęs Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijos abiturientas) visa tai patvirtino, o visiems susirinkusiems perdavė ir vokiečių baltistų sveikinimus. Aišku, kad be svaraus pačių Mažojo Tolminkiemio pastogės šeimininkų įnašo vargu ar visa tai čia būtų įsiliepsnoję. Tai liuteronų evangelikų kunigas Vaidas Klesevičius su žmona Valentina (lietuvių kalbos mokytoja), kurie aktyviai dalyvauja visuose renginiuose. Jie ne tik puikūs Donelaičio gyvenimo ir kūrybos žinovai, bet ir gabūs – du vakarai liudija – skaitovai. Kai kalbama apie kultūros renginius, poetiškai tariamas vardas Mažasis Tolminkiemis dar labiau įpareigoja.

Aistė Liūdžiūtė

⇨

dinęs. Dar ir vokiškai *gründlich* (visapusiškai) pasiruošęs, nes sveikinimą skaito iš popieriaus. Lietuvių kalba! Tai baltistų pirmininkas profesorius V. Falkenhahnas. Prieš jį... mikrofonai. Taigi žinia skirta ir radijo bangoms. O juk nedaug praėjo laiko ir nuo to vakaro, kai Humboltų universiteto didžiojoje auditorijoje iš 90 vyrų krūtinių skambėjo dainos. Konferencijoje irgi mielai sutikta žinia, jog nusipelnęs lietuvių vyrų choras „Varpas“ gyvuoja ir šiandieninėje Lietuvos sostinėje Vilniuje...

Ir mokslinėse konferencijose esama netikėtumų. Tiek pirmininkui, tiek baltistų susivienijimo valdybos nariams teko atsakyti į klausimą: kodėl pageltusiuose žurnalų bei laikraščių lapuose (taip pat ir iš Lietuvos) kartais rašoma, kad vokiečių baltistikos atgimimo vieta esanti ne Humboltų universitetas, o šalia dunksantys nuo amžių patamsėję senieji Vokietijos valstybinės bibliotekos rūmai. Beje, tame esama ir šiek tiek tiesos, nes dar 1964 metų pradžioje istorinėje bibliotekoje buvo surengta K. Donelaičio gyvenimo ir kūrybos paroda su rečiausiais leidiniais. Ir būtent tie patys žmonės vėliau, gegužės 29 dieną, atėję į steigiamąją baltistų konferenciją Humboltų universitete, svečiavosi ir čia. Net kalbėjo, dalijosi mintimis. Ir tai nutiko tik ką prasidėjus Kristijono Donelaičio metams per pirmąjį stambų baltistikos renginį to meto Vokietijoje. Minimos parodos siela, nuoširdžiai pasidarbavusi ją rengiant ir moksliniu požiūriu atsakinga už jos turinį, buvo filologijos daktarė F. Krause, neseniai buvusi profesoriaus V. Falkenhahno studentė, o žvelgiant į tolimesnę ateitį – Vokietijos valstybinės bibliotekos generalinė direktorė.

Vokietijos mokslinio baltistų susivienijimo „Baltistenkreis zu Berlin“ 115-oji konferencija pabaigta užsklanda, šį kartą priminimu, kad ir 2015-ieji metai svarbūs baltistams: bus minimi latvių rašytojų Janio Rainio (1865-1929) ir Aspazijos (1865-1943) šimtas penkiasdešimtieji gimtadieniai.

Kristijonas Donelaitis
1714 - 2014

Izolinos 29-oji kelionė į Donelaičio žemę

Kiekvienam daryti gera
Savo darbu ir žodžiu.
Visad elgtis taip, kaip dera,
Ir teisingas būt geidžiu.
Nekerštauti niekada,
Gyvo padaro gailėti,
Dievą, žmones jo mylėti –
Mano priedermė šventa.

Šiais Kristijono Donelaičio žodžiais, kuriuos poetas parašė vokiečių kalba, kasmet prasideda šiauliečių kelionė į Tolminkiemį – į Donelaičio žemę. O juos su didele meile ir pagarba, vos tik autobusas pajuda iš Šiaulių, visada taria šių kelionių iniciatorė ir organizatorė, Kristijono Donelaičio draugijos Šiaulių skyriaus pirmininkė bei poeto atminimo ir lietuvybės sergėtoja Izolina Natalija Lingienė. Jai šiųmetė kelionė – jau 29-oji. Keliones pradėjusi organizuoti dar gerokai prieš Lietuvos nepriklausomybės atgavimą, ji rankų nenuleido ir vėliau, kai kelionės į dabartinę Kaliningrado sritį apsunko – reikia gauti Rusijos vizas. I.Lingienės dėka kasmet K.Donelaičio krašte apsilanko būrys mokinių ir mokytojų, studentų ir dėstytojų, medikų, bibliotekininkų, kultūros darbuotojų, žurnalistų – tų, kurie nori pavaikščioti didžio mūsų lietuvių klasiko pramintais takeliais Mažojoje Lietuvoje. Kartu su šiauliečiais visada vyksta keletas Joniškio, Kelmės, Panevėžio donelaitininkų. Džiugina tai, jog vieni keliauja jau penktą ar devintą, o gal net dvyliktą kartą, bet kasmet netrūksta ir tų, kurie ten lankosi tik pirmąkart. Kiekvienas yra globojamas ir apgaubiamas nenuilstančios mūsų Izolinos dėmesiu, rūpesčiu. Jeigu reikėtų išvardyti visus kelionės tikslus, sąrašas būtų ilgas. Bet to daryti turbūt nėra prasmės, nes viskas vyksta natūraliai – taip, kaip ramiai keičiasi metų laikai K.Donelaičio poemoje „Metai“.

Šiais metais kelionėje visi klausėsi joniškiečio poeto Jono Ivanausko gyvo žodžio, romantiškai nuteikė panevėžietis Steponas Kubeckas, deklamuodamas įvairių poetų meilės lyriką bei paskaitė „Metų“ ištrauką žemaitiškai. Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto profesorė dr. Džiuljeta Maskuliūnienė apžvelgė šių metų renginius Šiauliuose, skirtus K.Donelaičio jubiliejui, priminė fakultete atidarytą Kristijono Donelaičio auditoriją.

Jau seniai tapo tradicija, kad Tolminkiemyje pirmiausia tvarkoma K. Donelaičio bažnytėlės aplinka, šalia esančios kapinaitės: ten vykstama su dalgiais, grėbliais, kauptukais, vežamos Lietuvoje užaugintos gėlės. Po talkos labai smagu susėsti bažnytėlėje ir pasiklausyti talkos-šventės dalyvių skaitomos poezijos, išgirsti lietuviškų dainų, kurias dainuoja krašto moksleiviai. Jie lietuviškai kalba sunkiai, todėl tėvų ir mokytojų nuolat skatinami nepamiršti savųjų šaknų.

Šiemet, jubiliejiniais Kristijono metais, į suvažiavusiuosius kreipėsi Kaliningrado srities rašytojų sąjungos pirmininkas Borisas Bartfeldas, pristatęs atvykusius lietuvių poetus. Renginio dalyviai apžiūrėjo Lietuvos, Rusijos, Vokietijos, Baltarusijos ir Lenkijos menininkų, dalyvavusių plenere, skirtame K. Donelaičio sukakčiai, parodą bei ekspoziciją apie Prūsijos istoriją ir kultūrą, klausėsi Lietuvos Seimo bei konsulato Kaliningrade atstovų sveikinimų, o viską į visumą apjungė šiaulietės muzikos mokytojos Elenos Ralienės kankliavimas...

Iš Tolminkiemio nuvažiuota į Lazdynėlius. Čia šiauliečiai pasodino tris ąžuoliukus – kiekvienam K.Donelaičio šimtmečiui po vieną, – kuriuos savo sode išaugino rūpestingoji Izolina Lingienė. Jie papildys ten jau žaliuojantį ąžuolų jaunuolyną. O rankomis apjuosę poeto atminimo paminklinį akmenį,

Nukelta į 4 psl.

▲ Už Kristijono Donelaičio kūrybos garsinimą **Rimgaudas Banys**, K.Donelaičio draugijos Panevėžio skyriaus vadovas, apdovanotas Gabrielės Petkevičaitės-Bitės medaliu „Tarnauti Lietuvai“.

▲ Kristijono Donelaičio jubiliejų Karaliaučiuje, Tolminkiemyje, Stalupėnuose ir Lazdynėliuose paminėjo rusai, lietuvių kultūros bičiuliai.

Donelaitis tapo dar artimesnis

Atkelta iš 1 psl.

Į baigiamąją konferenciją suvažiavo visų Projekto dalyvių – Vilkaviškio rajono Pilviškių „Santakos“ gimnazijos, Virbalio vidurinės, Alvito pagrindinės, Marijampolės savivaldybės Mokolų ir Sasnavos pagrindinių, Igliaukos Anzelmo Matučio vidurinės mokyklos bei Birštono gimnazijos – atstovai. Taip pat sulaukėme garbių svečių – specialiai iš Berlyno atvyko Vokietijos baltistų mokslinio susivienijimo valdybos narys žurnalistas Leonas Stepanauskas, Projekto globėjas Arvydas Vidžiūnas, Marijampolės kolegijos lektorė Vida Mickuvienė, evangelikų liuteronų kunigas Vaidas Klesevičius. Jie dalijosi mintimis apie K. Donelaičio kūrybos svarbą puoselėjant lietuvybę ir garsinant mūsų šalies vardą pasaulyje.

Per trejus metus daug kur keliauta, daug sužinota, pažinta, išmokta. Kūrėme spektaklius, piešėme ir dainavome... Apie patirtus įspūdžius kalbėjo moksleiviai ir mokytojai. Savo darbų parodą „metai D“ konferencijos dalyviams pristatė dailės mokytoja V. Diržiuvienė. Koncertavo Vilkaviškio kultūros centro folkloro ansamblis „Sūduviai“.

Virginija Tabarienė
Vilkaviškio rajono Keturvalakių mokyklos-daugiafunkcinio centro lietuvių kalbos vyr. mokytoja

Apie Thomo Manno namelio šeimininkų pareigą Lietuvai

Dr. ***Vacys Bagdonavičius***

Šiemetiniame Thomo Manno festivalyje Nidoje dominavo su Pirmojo pasaulinio karo šimtmečio sukaktimi susijusi tema. Nejučiomis tai priminė kitą reikšmingą mūsų kultūrai sukaktį, kurią Nidos festivalyje pažymėti buvo pasiūlyta prieš porą metų, pasibaigus XVI festivaliui. Gaila, kad tas pasiūlymas liko neišgirstas, juo labiau, kad jo autorius – vienas T. Manno namelio gelbėjimo nuo pražūties ir steigimo jame muziejaus iniciatorių. Tai – Berlyne gyvenantis žinomas žurnalistas, tiltų tarp vokiečių ir lietuvių kultūrų tiesėjas Leonas Stepanauskas. Būtent jis atvirame laiške Thomo Manno Kultūros centrui (Kultūros barai, 2012, Nr. 9) išdėstė sumanymą, kuriuo siūloma šiam centrui prisidėti prie Kristijono Donelaičio 300 metų jubiliejaus programos ir tam paskirti 2014 metų tarptautinį T. Manno festivalį. Toks šio festivalio dedikavimas, anot L.Stepanausko, būtų gera paskata minėtam centrui savo veiklą labiau orientuoti į dialogo tarp lietuvių ir vokiečių kultūrų plėtotę ir taip „atlikti pareigą jį globojančiai Lietuvai“. Tiek tada, tiek dabar prisimindami nemenkas pastangas tą namelį išsaugoti, atkurti ir pritaikyti dabartinei paskirčiai, galime pagrįstai tąja mūsų valstybės teikiama globa didžiuotis ir džiaugtis, kad ja yra gražiai išreiškiama nuoširdi pagarba didžiajam vokiečių rašytojui ir jo puoselėtoms humanistinėms vertybėms. Lietuviškai skaitydami didžiąją dalį svarbiausių T. Manno kūrinių tomis vertybėmis esame ir patys dvasiškai gerokai praturtėję. Prisimenant įstabaus vasarnamio atgimimo istoriją, dera priminti ir reikšmingą paties L. Stepanausko vaidmenį joje, jo pastangas, kad sunykti jau beveik pasmerktas namelis ant Uošvės kopos, nors ir be įžymiojo šeimininko, vėl sutiktų jo gerbėjus ir primintų tas 1930, 1931 ir 1932 metų vasaras, apie kurias labai dokumentuotai, bet kartu gyvai ir patraukliai aprašyta net trijų lietuviškų ir vieno vokiško leidimo sulaukusioje L.Stepanausko knygoje „Tomas Manas ir Nida“.

Grįžtant prie kultūrinės T. Manno namelio šeimininkų misijos ir jų pareigos Lietuvai tą misiją geriausia būtų sieti su Mažosios Lietuvos kultūrinio paveldo, kuriame yra glaudžiai susipynę vokiškasis ir lietuviškasis dėmenys, priminimu, pagerbimu ir įprasminimu. K.Donelaičio pagerbimas T. Manno pastogėje būtų galėjęs tapti viena įstabesnių tos misijos vykdymo apraiškų. Gaila, netapo. Tačiau praleidę vieną progą, nepraleiskime bent kitų, kurių galėtų būti ne tiek mažai. Pagerbimo (nebūtinai festivalio forma) čia galėtų sulaukti visas būrys per keletą šimtmečių Rytprūsiuose veikusių ar kūrusių ir vokiečių, ir lietuvių kultūros veikėjų, rašytojų ir menininkų, tuo labiau, kad jų absoliučios daugumos kūryba ar veikla yra tiesiogiai susijusios su tuo kraštu, jo istorija, kultūra, žmonėmis, tautinių santykių gerinimu. Šalia K. Donelaičio tokių pagerbtųjų galerijoje galėtų rikiuotis vokiečiai I. Kantas, D. Kleinas, M. Schenkendorfas, E. Gisevius, G. Sauerweinas, H. Sudermannas, E. Wiechertas, A. Miegel, J. Ambrosius-Voigt, A. T. K.Thielo, A. Brustas, J. Bobrovskis, lietuviai M. Mažvydas, J. Bretkūnas, L. Rėza, K. Milkus, F. Kuršaitis, Vydūnas, I. Simonaitytė, F. Paukštelis-Bajoraitis, M. Hofmanas-Ateivis, A. Brakas, P. Domšaitis ir daugybė kitų, kurie savo veikimu ir darbais esmingai praturtino krašto dvasinę kultūrą.

Paskutinė T. Manno vasara, praleista Nidos namelyje, buvo 1932 metais. Po dvejų metų, t. y. 1934-aisiais, visai netoli nuo jo vasarnamio Purvynės gatvėje klaipėdiškės „Aukuro“ draugijos rūpesčiu pastatytas dailininko Adomo Brako pagal šio krašto liaudiškos architektūros tradicijas suprojektuotas namelis, skirtas vasaroti Vydūnui. Jame, anot patikimų liudytojų, Vydūnas vasarojo 1934 ir 1935 metais. Jeigu T. Mannas Nidoje būtų praleidęs dar bent dvi vasaras, su Vydūnu jis būtų neišvengiamai susitikęs.

Apie neįvykusį dviejų didžių humanistų susitikimą tam tikra prasme galima kalbėti kaip nulemtą atsitiktinumo. Tačiau ne visai atsitiktinai buvo panašus jų abiejų to meto santykis su politine, kultūrine ir dvasine realybe. Toji realybė T. Manną privertė palikti tėvynę, netekti jos pilietybės, o jo knygos ėmė pleškėti hitlerininkų užkurtuose laužuose. Panaši lemtis tada ištiko ir kai kurias Vydūno knygas, tokia pat rudmarškinių neapykanta nuodijo ir vieno, ir kito kūrėjo gyvenimą, abiems grėsė fizinis susidorojimas. Dėl tokios savo padėties abu buvo patys panašiai „kalti“, nes metė drąsų iššūkį beįsigalinčiam nacizmo gaivalui ir laikė aukštai iškėlę žmoniškumo kultūros vėliavą.

Kaip prasmingas atsitiktinumas šiandien atrodo tai, kad kai T. Mannas namelyje Nidoje intensyviai triūsė prie savo „Juozapo...“, Vydūnas taip pat buvo bebaigiąs savo garsųjį istoriosofinį traktatą „Septyni šimtmečiai vokiečių ir lietuvių santykių“, kurį išleido 1932 metų rudenį, vos tik T. Mannui paskutinį kartą užvėrus Nidos vasarnamio duris. 1934 metais tasai traktatas kartu su T. Manno knygomis jau liepsnojo nacizmo „šviesą“ skleidusiuose laužuose. Praėjus dar keleriems metams, Vydūno lauks kalėjimas ir reali susidorojimo grėsmė. Išgelbės į Lietuvių rašytojų draugijos memorandumą dėl Vydūno arešto atsiliepusiųjų įžymiausių pasaulio kultūros žmonių protesto balsai. Tarp jų turėjo būti ir Nobelio premijos laureato T. Manno balsas.

Ar nederėtų to balso mūsų dienomis priminti T. Manno vasarnamyje, vieno iš Purvynės gatvės namų kaimynystėje? Tegu mūsų akivaizdoje susitinka didieji humanistai, nesuspėję susitikti prieš aštuonis dešimtmečius. Tegu tampa tas namelis nuolatine dviejų kultūrų susitikimo vieta, kurioje menama jų praeitis, džiaugiamasi jų dabartimi, žvelgiama į jų ateitį.

Tekstą, išspausdintą „Šiaurės Atėnuose“ (2014-09-05, Nr.32 (1194), sutrumpinęs atsiuntė autorius.

Izolinos 29-oji kelionė į Donelaičio žemę

Atkelta iš 4 psl.

visi giedojo „Tautišką giesmę“ ir „Lietuva brangi“. Prof. dr. Džiuljeta Maskuliūnienė priminė, kad „visi stovime savojoje, lietuviškoje, žemėje, kurioje dar taip neseniai skambėjo lietuviškas žodis, žemėje, išauginusioje Kristijoną Donelaitį ir kurioje Lietuva bus tol, kol čia oš ąžuolynas, kol atvažiuos tokie, kaip mes... “.

Karšta ir saulėta diena K. Donelaičio žemėje prabėgo greitai. Kiekvieno galvoje liko daug minčių, pamąstymų, įspūdžių. Daugelis keliavusiųjų tikrai norės grįžti ten dar ne kartą.

Paruošta DŽ
pagal ***Alinos Šalavijienės*** *straipsnį*

Mielieji „Donelaičio žemės“ skaitytojai, rašinių autoriai, konsultantai ir rėmėjai, Jūsų rankose paskutinis mano redaguoto ir leisto laikraščio numeris, tad pirmiausia nuoširdžiausiai visiems visiems dėkoju už visokeriopą paramą. Už tai, kad skaitėte, laikraščiui rašėte, kritikavote ir konsultavote, finansiškai rėmėte – Spaudos, radijo bei televizijos rėmimo fondui ir Tautos fondui, UAB „Sintagmai“ bei pavieniams asmenims. Jų daug, tad visus išvardinti, nors labai noriu, surašyti ar kurį išskirti nesiryžtu – dar ką nors praleisčiau. Mums, leidėjams, buvo malonus kiekvienas Jūsų tartas geras žodis. Be visų Jūsų nebūtų buvusios ir „Donelaičio žemės“.

Pradėjęs leisti laikraštį sutariau su K. Donelaičio draugijos pirmininku dr. Napaliu Kitkausku įteisinti jį ir spausdinti kaip Draugijos leidinį. Per 21-erius metus išleista 212 numerių, kurie per Lietuvos konsulatus Tilžėje ir Karaliaučiuje kaip labdara, dovanai, gabenti į Karaliaučiaus kraštą, vežti ten dirbančių lietuvių kalbos mokytojų ir siųsti į Lietuvos rajonų, besiribojančių su šiuo kraštu, per Švietimo skyrius mokyklų lituanistams. Leidinį gaudavo visi Draugijos skyriai, kad išdalintų savo miesto mokykloms.

Laikraščio redagavimas, maketavimas, informacinės krypties ir „veido“ formavimas buvo malonus kūrybinis darbas, bet tik leidybinio darbo ledkalnio viršūnė. O kur dar autorių paieška, jų pažadų netesėjimai, finansų kaupimas, kasmetiniai dalyvavimai spaudos projektų konkursuose nežinant skirs ar neskirs paramos, spausdinimas, išsiuntimas, biurokratinių popierių tvarkymai, ataskaitos...

Esu laimingas, kad leisti laikraštį padėjo Amžinybėn iškeliavusi mano mylimoji žmona Janelė, kuri net 20 metų rūpestingai paruošdavo spausdintinus straipsnius. Be jos, lietuvių kalbos ir literatūros profesionalės, pasiaukojamo darbo ir visokios pagalbos nebūčiau pajėgęs leisti „Donelaičio žemę“. Aukojosi net 20 metų! O kad nesusidarytų „šeimyninio“ laikraščio įspūdis, jo metrikoje ji kukliai likdama šešėlyje įrašyta mergautine pavarde: „Spaudai parengė Janina Čepulytė“. Janina ne tik ruošė straipsnius laikraščiui, bet buvo pirmoji vertintoja ir skatintoja, reikli kritikė-konsultantė ir mokytoja – savąjį vyrą fiziką Stepą mokė aiškiai reikšti mintis, taisyklingai rašyti bei dažnai „nugesindavo“ ar sušvelnindavo jo politinius opusus. Janina džiaugėsi kiekvienu nauju laikraščio numeriu ir ramindavo vis besigraužiantį mane, redaktorių, kad nepadaryta geriau... Ji visada būdavo šalia... Janinos nuomone mokytojai, skaitydami laikraštį „Donelaičio žemė“, galėjo apsčiai rasti medžiagos ne tik apie Kristijoną Donelaitį, Karaliaučiaus krašto – etninės baltų žemės, – vadinamos Mažąja Lietuva, senąją istoriją, krašte gyvenusių lietuvių raštijos pradininkų indėlį į lietuvių raštijos bei kultūros raidą, bet ir apie jo gyventojų, tarp jų ir lietuvininkų, tragišką likimą baigiantis Antrajam pasauliniam karui bei pokaryje.

Baigiantis Kristijono Donelaičio jubiliejiniams metams ir „Donelaičio žemės“ leidybai, atsisveikindamas savo ir savosios Janelės vardu visiems nuoširdžiausiai tariu AČIŪ ir SUDIEV !

Jūsų
Steponas Lukoševičius

DONELAIČIO ŽEMĖ

Steigėjas ir leidėjas:
Kristijono Donelaičio draugija
Redaktorius: **Steponas Lukoševičius**
Spaudai parengė **Lina Limontienė**

Pasirašyti straipsniai nebūtinai sutampa su redakcijos nuomone
SL 1537. 2014 m. gruodis Nr.1 (212) 1 leid. apsk. lankas.
Tiražas 600 egz.
Laikraščio leidimą remia TAUTOS FONDAS ir SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

"Donelaičio žemės" konsultantai: **dr. V.Bagdonavičius, prof. J.Girdzijauskas, V.Gocentas, prof. D.Kaunas, dr. N.Kitkauskas, dr. A.Matulevičius, J.Matulevičius, dr. S.Pocytė, V.Šilas**

Adresas laiškams: Barboros Radvilaitės g. 7/2, LT-01124 Vilnius, Lietuva. Telefonai: 244 83 63; 8 628 93 953 Spausdino AB "Spauda", Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tel.: 243 11 22